

ทฤษฎีและการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การ เกิดการ เรียนรู้

สภาพบุคคล เริ่มแต่คลอดและอยู่รอดเป็นทารก ก็เกิดการ เรียนรู้ขึ้นแล้ว^๒ การ เรียนรู้จะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของบุคคล^๓ บุคคลแต่ละคนจะมีพฤติกรรม เช่นไรขึ้นอยู่กับ การ เรียนรู้ในอดีตทั้งทางตรงและทางอ้อม กระบวนการ เรียนรู้ เป็นกระบวนการที่ยุกยาคับซ้อน เพราะ การ เรียนรู้ของประกอบควย สภาพทางจิตใจและร่างกายที่พร้อมจะรับ ความรู้ ความคิด หรือสิ่งใหม่ ๆ ความสามารถที่จะรับได้จึงไม่เท่ากัน^๔ เพราะมีกรรมพันธุ์และมีสิ่งแวดล้อมไม่เหมือนกัน^๕

^๑จิตติ ติงศภัทิย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ : ว่าด้วยบุคคล (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๐), หน้า ๒ - ๓.

^๒ประสาร ทิพย์ธารา, จิตวิทยาการศึกษา (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไต้ยง เชียงธรรมประทีป, ๒๕๒๐), หน้า ๒๒.

^๓วุฒิชัย จานงค์, การ เรียนรู้ (กรุงเทพฯ : รวมสาส์น, ๒๕๒๑), หน้า ๒๗.

^๔เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๘ - ๑๑๐.

^๕ประสาร ทิพย์ธารา, จิตวิทยาการศึกษา, หน้า ๘๘.

ส่วนการ เรียนรู้ อีกอย่างหนึ่ง เป็นการ เรียนรู้ทางสังคม มนุษย์ในสังคมมีความสัมพันธ์กันนับตั้งแต่ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลไปจนถึงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มหรือระหว่างองค์กร ซึ่งการ เรียนรู้ทางสังคมก็สามารถเกิดขึ้นได้เช่นเดียวกัน และการ เรียนรู้ทางสังคมของมนุษย์จะเป็นไปได้มากน้อยแค่ไหนเพียงใคนั้น เงื่อนไขในการ เรียนรู้ ก็เป็นไปได้นานองเดียวกัน และการ เรียนรู้ทางสังคมของมนุษย์จะเป็นไปได้มากน้อยแค่ไหนเพียงใคนั้น เงื่อนไขในการ เรียนรู้ ก็เป็นไปในนานองเดียวกัน และการ เรียนรู้ทางการ เมืองซึ่งเป็นการ เรียนรู้ทางสังคมอย่างหนึ่งก็มี เหตุผลและ เงื่อนไขในการ เรียนรู้ เช่นเดียวกัน ๑

กระบวนการ เรียนรู้ เป็นกระบวนการในการยอมรับความคิดหรือสิ่งใหม่ไปใช้ ซึ่งพบว่าการยอมรับเป็นกระบวนการทางจิต (mental process) ที่ยุ่งยาก สลับซับซ้อนและต่อเนื่องกันเป็นระยะ ๆ ๒ คือ รับรู้ สนใจ ไตร่ตรองทดลองปฏิบัติและยอมรับไปปฏิบัติ

ระยะที่ ๑ ระยะรับรู้ (awarness) เป็นระยะแรกของขบวนการ คือ ใ้รู้สิ่งใหม่ ๆ เหล่านั้นด้วยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง เกิดจากประสาทสัมผัส (sensory organs) ทั้ง ๕ ได้แก่ ใ้ยิน ใ้เห็น ใ้สัมผัส ใ้รู้เรื่องราวต่าง ๆ เป็นต้น

๑. วุฒิชัย จ्ञานงค์, การ เรียนรู้ หน้า ๑๖๓ - ๑๖๔.

๒. มาลี ธรรมลิขิตกุล, "การ เรียนรู้ใน เรื่องการ ปฏิบัติตน เกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวของประชาชนในแหล่งเสื่อมโทรมบริเวณใกล้เคียงโรงพยาบาลรามารัชชี่" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๓), หน้า ๕๐ - ๕๑.

ระยะที่ ๒ ระยะสนใจในตัว (interest) เป็นระยะที่ต่อเนื่องมาจาก ระยะรับรู้ คือ มีความสนใจในสิ่งที่ใคร่รับรู้ เมื่อมีความสนใจแล้วก็จะเกิดขบวนการ ทวงสมองต่อไปอีกหลายอย่าง ที่สำคัญคือ หาข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อให้เกิดความรู้อย่าง เข้าใจ มากขึ้นจนพอใจ โดยวิธีการต่าง ๆ เช่น การสังเกต การอ่าน การฟัง การถาม การกรอข่าว และสิ่งที่รู้มาจนพอใจก็เริ่มผ่านไปสู่วระยะที่ ๓

ระยะที่ ๓ ระยะไตร่ตรองตัดสินใจ (evaluation, decision to try) เมื่อมีความสนใจและได้ศึกษาข้อมูลจนพอใจแล้ว จะเข้ามาอยู่ในระยะไตร่ตรองพิจารณา จะเอาความรู้หรือสิ่งใหม่ ๆ เหล่านั้นไปใช้ เช่น จะใช้ดีไหม จะเหมาะสมไหม ถ้าใช้แล้ว เกิดปัญหาจะหาอย่างไร เป็นต้น ในระยะนี้อาจหาข้อมูลเพิ่มเติมอีกก็ได้ เช่น ถามเพื่อน หรือผู้เชี่ยวชาญมาแล้วศึกษาวิธีแก้ไข คิดพิจารณาหาทางใดทางเสีย จนกระทั่ง มีความเข้าใจพอสมควรหรือดีพอแล้ว ก็จะเริ่มเข้าระยะการทดลองปฏิบัติต่อไป ในระยะนี้ บางคนอาจใช้เวลานาน คือยังตัดสินใจไม่ถูก อยู่ในลักษณะลังเลใจ ในขั้นนี้จึงเป็นขั้น ชอบหรือไม่ชอบ มีทัศนคติที่ดีหรือไม่ดีต่อสิ่งต่าง ๆ

ระยะที่ ๔ การทดลองปฏิบัติ (trial, implementation) เมื่อไตร่ตรอง จนดีพอแล้ว ก็จะนำเอาความรู้หรือสิ่งใหม่ ทดลองใช้ ถ้าไม่ได้ผลดี ก็จะเลิกใช้แต่ยังมี ความสนใจอยู่อีก ก็จะมีการไตร่ตรองและทดลองใหม่ อาจพยายามหาสิ่งลักษณะเดียวกัน แต่มีคุณภาพดีกว่ามาใช้ เพื่อจะให้ได้ดีในทางปฏิบัติต่อไป

ระยะที่ ๕ การยอมรับไปปฏิบัติจนเป็นนิสัย (adoption) เมื่อได้ทดลอง ปฏิบัติได้ดีแล้ว และเป็นที่พอใจก็จะนำมาใช้ปฏิบัติจนคิดเป็นนิสัย ความคิดหรือสิ่ง ใหม่ ๆ ทั้งหลาย ที่คนเราไปยอมรับปฏิบัติติดต่อกันมาเป็นเวลานานจนเกิดความเคยชิน อาจกลายเป็นความเชื่อมั่น คือเชื่อว่า ความคิดหรือสิ่งใหม่ ๆ จำเป็นต้องมี จำเป็นต้องใช้

จะเห็นว่าการ เรียนรู้ เกิดขึ้นอย่างมีกระบวนการ ในทำนองเดียวกันการ เรียนรู้ทางการ เมืองก็มีลำดับขั้นเหมือนการ เรียนรู้ เพราะ การ เรียนรู้ทางการ เมือง เป็น ส่วนหนึ่งของการ เรียนรู้ทางสังคม และการ เรียนรู้ทางสังคมก็เป็นส่วนหนึ่งของการ เรียนรู้ ทั่ว

หน่วย (ตัวแทน) ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ทางการเมือง (agencies of political socialization) นั้นอาจแบ่งแยกได้เป็น ๒ กลุ่มดังนี้ ๑

ก. กลุ่มปฐมภูมิ (primary groups)

ข. กลุ่มทุติยภูมิ (secondary groups)

ก. กลุ่มปฐมภูมิ (primary groups) ได้แก่ครอบครัว ครอบครัว เป็นตัวพื้นฐานในการสร้างวัฒนธรรมโดยเฉพาะ วัฒนธรรมทางการเมืองทั้งโดยตรง และโดยอ้อม

ข. กลุ่มทุติยภูมิ (secondary groups) ยังแบ่งออกได้คือ

(๑) โรงเรียน (schools) เป็นสถานที่ถ่ายทอดการเรียนรู้ทางการเมืองทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นตัวถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองที่สำคัญ โดยก่อให้เกิดความรู้ ทศนคติและพฤติกรรมทางการเมือง นำไปสู่การสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองได้ ทำให้คนมีความรอบรู้มีความสนใจและเข้าใจ

(๒) กลุ่มเพื่อน (peer groups) เป็นกลุ่มที่มีสถานภาพใกล้เคียงกัน ผู้พันใกล้เคียงกันมาก ทำให้บุคคลยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกัน และในขณะที่เดียวกันก็เรียนรู้บุคลิกภาพระหว่างกันด้วย ซึ่งจะไปก่อให้เกิดแรงจูงใจหรือแรงผลักดันที่มีต่อการเมืองในกลุ่มเพื่อน

(๓) กลุ่มอาชีพ (professional groups) เป็นกลุ่มอาชีพการงาน และองค์การที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ คนจะเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มใดขึ้นอยู่กับความรู้สึกในการประเมินค่าการกระทำและจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น ๆ ขณะเดียวกันเขาก็

๑ Richard E. Dawson and Denneth Prewitt, Political Socialization (Boston : Little, Brown and company, 1969), pp. 99 - 100.

ประเพณีของการกระทำของเขาควรมีบทบาทต่อกลุ่มนั้นเพียงใด เมื่อคนเข้ามา
มารวมกันอยู่กลุ่มเดียวกัน การถ่ายทอดความรู้ ความเชื่อ ทักษะ และพฤติกรรมก็ย่อม
เกิดขึ้นได้ ในกลุ่มอาชีพส่วนใหญ่ก่อให้เกิดการ เรียนรู้ทางอ้อมมากกว่าทางตรง

(๔) สื่อมวลชน (mass media) เป็นตัวการที่สำคัญมากอีก
ตัวการหนึ่ง ในการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมือง เป็นการเสนอข่าวสาร เหตุการณ์
ในทางการเมือง

การเรียนรู้ทางการเมือง

นักรัฐศาสตร์ได้ให้ความหมาย การเรียนรู้ทางการเมือง (political
socialization) ไว้ที่สำคัญเช่น

003485

คำว่า political socialization มีคำภาษาไทยใช้หลายคำ
นักรัฐศาสตร์ของไทยบางท่านได้บัญญัติศัพท์ไว้ว่า "สังคมประกิจการเมือง" คือ
วิสุทธิ์ โพธิ์แท่น, "การให้ความรู้ทางการเมืองเพื่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง
อย่างมีประสิทธิภาพ," รัฐศาสตร์สาร ๓ (สิงหาคม ๒๕๑๕) : ๔๘. "การรับรู้หรือ
การขัดเกลาทางการเมือง," โดย สุรพาสน์ ทัตพมาน, "ทัศนคติทางการเมือง
ของนายทหารชั้นนายพันของกองทัพบก, กองทัพเรือ และกองทัพอากาศ" (วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทบริหารแผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
๒๕๑๕) หน้า ๕๐., แต่ อู๋ฉีเย่ ฉัตรานนท์, ใช้ทับศัพท์ว่า political socia-
lization," ใน อู๋ฉีเย่ ฉัตรานนท์, "แนวทางการศึกษาและวิเคราะห์กระบวนการ
การ political socialization," รัฐศาสตร์นิเทศ ๘ (มกราคม -
มีนาคม ๒๕๑๗) : ๘.

กาเบรียล แอลมอนด์ (Gabriel A. Almond) และบิงแฮม จี. เพาเวล จูเนียร์ (Bingham G. Powell Jr.)^๑ กล่าวว่า การเรียนรู้ทางการเมืองหมายถึง "กระบวนการที่นำมาซึ่งวัฒนธรรมทางการเมืองแก่ประชาชน ซึ่งหมายความว่า การเรียนรู้ทางการเมืองจะต้องเป็นกระบวนการที่จะเปลี่ยนแปลงหรือรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมทางการเมืองเอาไว้"

✓ จาโรล บี. แมนไฮม์ (Jarol B. Manheim) ให้ความหมายของการเรียนรู้ทางการเมืองว่าเป็น "กระบวนการได้ความรู้และการเรียนรู้เกี่ยวกับการเมือง"^๒ เป็นการเรียนรู้ถึงสิ่งที่ตกทอดทางสังคม ซึ่งเริ่มตั้งแต่ระยะเริ่มต้นในครอบครัว และต่อเนื่องมาในสถาบันต่าง ๆ เช่น สถาบันทางศาสนา โรงเรียน กลุ่มทำงาน (work groups) สมาคมอาสาสมัคร (voluntary association) สื่อมวลชน พรรคการเมือง หรือสถาบันต่าง ๆ ของรัฐบาล^๓ นั่นคือ การเรียนรู้ทางการเมืองจะต้องมีขั้นตอนเป็นกระบวนการและจะมีการติดต่อกันตั้งแต่เกิดจนตาย โดยต่อเนื่องกันตลอดโดยไม่ขาดตอน การเรียนรู้ทางการเมือง ส่วนหนึ่งจะเป็นเรื่องของระบบการศึกษาและบุคคลโดยเฉพาะอย่างยิ่งชนชั้นนำ จะมีทัศนคติ ค่านิยม และ

^๑ Gabriel A. Almond and Bingham G. Powell, Jr., Comparative Politics : A Development Approach (Boston : Little, Brown 1966), pp. 64 - 72.

^๒ Jarol B. Manheim, The Politics Within : A Primer in Political Attitude and Behavior (Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice - Hall, 1975), p. 48.

^๓ Victor H. Hissman, Politics in Everyday Life (Oxford : Black Well, 1966), p. 64.

บุคลิกภาพเป็นอย่างไร นั่นก็ขึ้นอยู่กับนโยบายทางการศึกษาว่ามีอยู่อย่างไร เพราะฉะนั้นถ้านโยบายทางการศึกษามุ่งไปในทางใด การเรียนรู้ทางการ เมืองของบุคคล ก็จะมุ่งไปทางนั้นด้วย

จากที่ได้กล่าวมาแล้วว่า การเรียนรู้ทางการ เมืองเป็นกระบวนการและเป็นแบบแผนอันหนึ่งของการศึกษา เป็นการสร้างและพัฒนาแนวโน้ม และแนวความคิดของบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มเยาวชนให้มีความ เชื่อถือและยึดมั่นในค่านิยม ทัศนคติ และแบบแผนของสังคมกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งและความสำคัญของกระบวนการ เรียนรู้ทางการ เมืองนี้จะมีขึ้นตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยรุ่น เพราะในทุกสังคมที่มนุษย์เข้าไปมีส่วนผูกพัน มนุษย์จะ เ็นผู้กำหนดแบบแผนของพฤติกรรม แนวความคิด ค่านิยม ทัศนคติ ของสังคมนั้น ๆ ^๒

^๑ David E. Apter, The Politics of Modernization

(Chicago : The University of Chicago Press, 1965), p. 145.

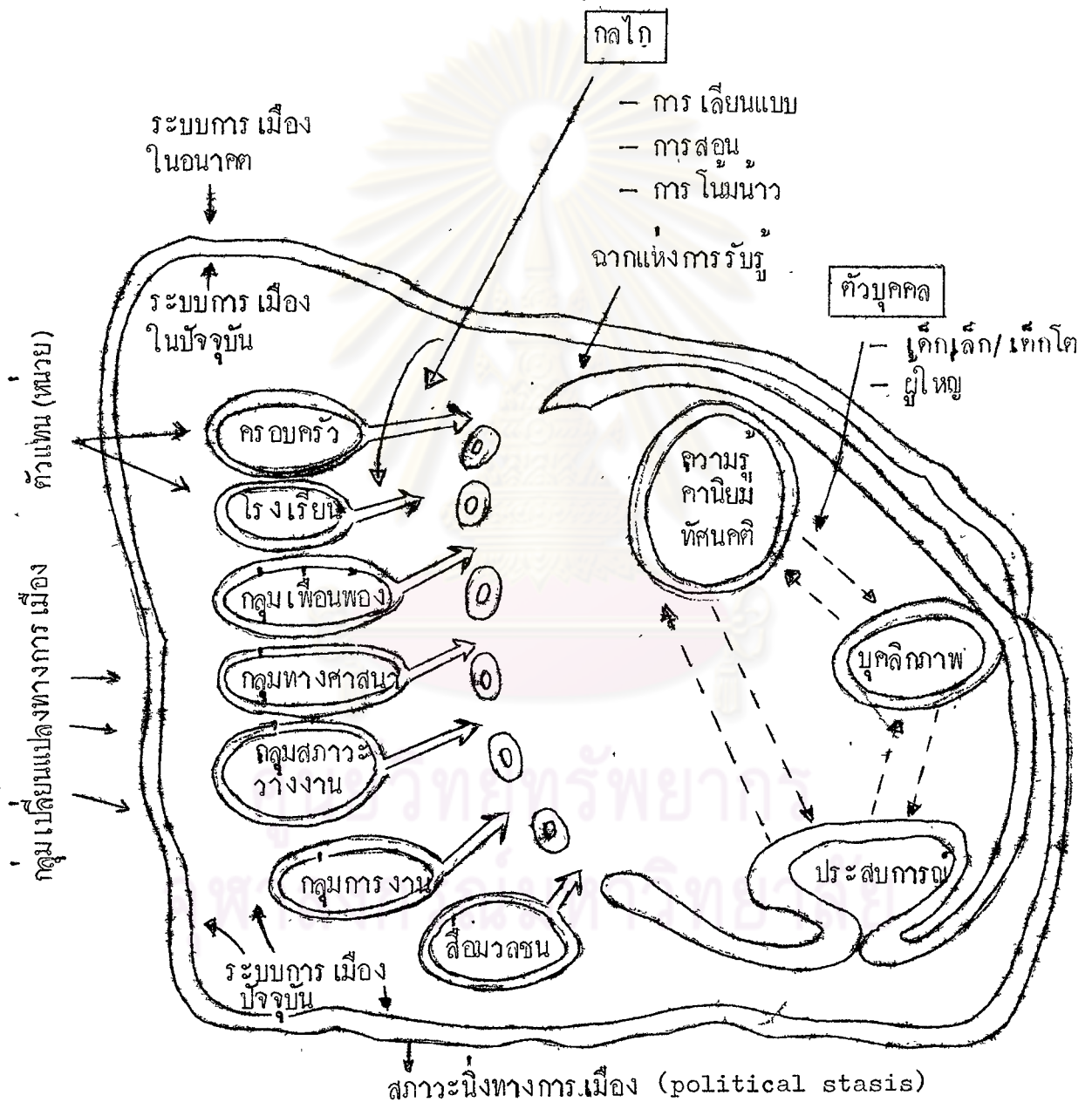
^๒ อธิปไตย จักรานนท์, แนวความคิดทางการ ศึกษาและวิเคราะห์กระบวนการ

Political Socialization, หน้า ๘.

รูปที่ ๑

แบบของการเรียนรู้ทางการเมือง

(A MODEL OF POLITICAL SOCIALIZATION)

ที่มา : Michael Rush and Phillip Athoff, Introduction to Political Sociology, p. 22.

ไมเคิล รัช (Michael Rush) และฟิลลิป อธอฟ (Phillip Athoff) ^๑ ให้ความหมายการ เรียนรู้ทางการเมืองว่าเป็น "กระบวนการที่ปัจเจกบุคคลที่รู้วาทนอยู่ในระบบการศึกษาและทำให้เกิดความสำนึก (perception) หรือปฏิกิริยา (reaction) ต่อปรากฏการณ์ทางการเมือง (political phenomena) กระบวนการนี้เกิดจากสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (economic social and culture environment) ของสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่ และบังเกิดจากกระบวนการปะทะสังสรรค์ (interaction) ของบุคลิกภาพและประสบการณ์ของปัจเจกบุคคลนั้นด้วย และแลงตัน (Langton) ^๒ ให้ความหมายคล้ายกันนี้ว่าเป็นแนววัฒนธรรมทางการเมืองของสังคมที่ถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง

เดวิด อีสตัน (David Easton) และแจ็ก เดนนิส (Jack Dennis) ^๓ กล่าวว่า การเรียนรู้ทางการเมืองประกอบด้วย "กระบวนการของการพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ที่ทำให้บุคคลได้รับทัศนภาพทางการเมือง (political orientation) และรูปแบบพฤติกรรมของคน"

✓ ^๑ Michael Rush and Phillip Athoff, Introduction to Political Sociology (London : Western Printing Serviced Press, Ltd., 1971), p. 16.

^๒ Kenneth P. Langton, "Peer Group and School and the Political Socialization Process," American Political Science Review 61 (1967) : 751 - 758.

✓ ^๓ David Easton and Jack Dennis, Children in the Political System : Origins of Political Legitimacy (New York: McGraw-Hill Books Company, 1969), p. 7.

เฟรด ไอ. กรีนสไตน์ (Fred I. Greenstein)^๑ กล่าวว่า การเรียนรู้ทางการเมืองได้แก่ "การเรียนรู้เกี่ยวกับการเมืองในทุก ๆ ทาง ทั้งในรูปแบบและนอกรูปแบบ หรือโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ (intention and unintention) การเรียนรู้ดังกล่าวจะเกิดขึ้นในทุกขั้นตอนของชีวิต

โรเบอร์ต้า ซิเกิล (Roberta Sigel)^๒ กล่าวว่า การเรียนรู้ทางการเมืองเกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดค่านิยม (norms) และพฤติกรรมทางการเมือง ซึ่งเป็นที่ยอมรับและกำลังจัดดำเนินการอยู่ในระบบการเมืองนั้นจากคนคนหนึ่ง ถ่ายทอดวัฒนธรรมไปสู่คนอื่นหนึ่ง

โรเบิร์ต เวสเบิร์ก (Robert Weissberg)^๓ กล่าวว่า การเรียนรู้ทางการเมือง คือ "กระบวนการเรียนรู้ในเรื่องที่เกี่ยวกับรัฐบาลและการเมือง ซึ่งการรู้นั้นจะปรากฏผลอย่างชัดเจน ในการแสดงพฤติกรรมทางการเมืองออกมา เช่น พฤติกรรมในการออกเสียงเลือกตั้ง"

^๑ Fred I. Greenstein, "Political Socialization," International Encyclopedia of Social Science (New York : Grawellcollies, 1965), p. 55.

^๒ Roberta Sigel, "Assumptions about the Learning of Political Values," The Anals 361 (1965): 13.

^๓ Robert Weissberg, Political Learning, Political Choice and Democratic Citizenship (Englewood Cliffs, N.J.: Prentice - Hall, 1974), p. 88.

อุทัย วิจารณ์^๑ กล่าวว่า การเรียนรู้ทางการเมือง หมายถึง "การศึกษากระบวนการในการสร้างคอบ ๆ พัฒนา เปลี่ยนแปลงแนวโน้มทัศนคติ ค่านิยมและความเชื่อถือของบุคคลตั้งแต่วัยเด็กเมื่อเริ่มก้าวเข้ามาบทบาทในสังคม จนกระทั่งเจริญวัย

บรรพต วีระสัย^๒ ได้ให้ความหมายของกระบวนการเรียนรู้ทางการเมือง ซึ่งได้แก่การ เรียนรู้หลักเกณฑ์ ระเบียบปฏิบัติ การมีความเชื่อ การมีความรู้ และการมีค่านิยมในเชิงการเมือง โดยได้รับอิทธิพลจากสังคม

ทินทัศน์ นาคะตะ^๓ ได้กล่าวว่า "การเรียนรู้โดยทั่วไปเป็นการพัฒนา พฤติกรรมของบุคคล ซึ่งมีการ กระทำต่อกัน และเป็นกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรม ทางการเมือง แต่การเรียนรู้เป็นไปได้ ทั้งการเรียนรู้เกี่ยวกับการเมืองและไม่ เกี่ยวกับการเมือง ซึ่งมีผลต่อทัศนคติและพฤติกรรมทางการเมือง รวมทั้งการ เรียนรู้ ทัศนคติทางการเมืองและมีบุคลิกภาพในทางการเมือง

จากการศึกษาความหมายของคำว่า การเรียนรู้ทางการเมือง โดยนักรัฐศาสตร์ ไทย และต่างประเทศแล้ว ทำให้พอสรุปความหมายของคำว่า การเรียนรู้ทางการเมือง ได้ดังนี้คือ

^๑ อุทัย วิจารณ์, "แนวทางการศึกษาและวิเคราะห์กระบวนการ Political Socialization," หน้า ๘.

^๒ บรรพต วีระสัย และสุจินต์ คันติกุล, สังคมวิทยาการเมือง (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๑๔), หน้า ๒๕.

^๓ Thinapan Nakata, The Problems of Democracy in Thailand : A Study of Political Culture and Socialization of Colledge Students (Bangkok : Praepittaya, 1975), p. 88.

การเรียนรู้ทางการเมือง คือ การเปลี่ยนแปลงหรือการรักษาไว้ซึ่งพฤติกรรมทางการเมือง อันเกิดจากการเรียนรู้ทางการเมืองทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยเป็นผลมาจากประสบการณ์เดิม นับตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย

เมื่อถึงความหมายของคำว่า การเรียนรู้ทางการเมือง จากการให้ความหมายโดยนักรัฐศาสตร์แล้ว ดูเขียน คัมเบิลยู พาย (Lucian W. Pye)^๑ ยังได้อธิบายถึงขั้นตอนต่าง ๆ ของกระบวนการเรียนรู้ว่ามี ๓ ขั้นตอนดังนี้

- ก. กระบวนการเรียนรู้ในขั้นพื้นฐาน (basic socialization process)
- ข. ขั้นเรียนรู้ทางการเมือง (political socialization)
- ค. ขั้นกระบวนการสรรหาทางการเมือง (the process of political recruitment)

ก. กระบวนการเรียนรู้ในขั้นพื้นฐาน (basic socialization process) เป็นช่วงที่เด็กเล็ก จะได้รับการอบรมให้เป็นสมาชิกของสังคมซึ่งอาจแบ่งเป็น ๒ ระดับ กล่าวคือ (ก) ระดับแห่งการเรียนรู้ (manifest level) ในระดับนี้เด็กจะเรียนรู้ ทัศนคติ ค่านิยม เทคนิค ความชำนาญ และความสัมพันธ์ของบทบาทต่าง ๆ ของบุคคล ความรู้พื้นฐานและลักษณะของสังคม รวมตลอดทั้งวัฒนธรรม (ข) ระดับแห่งการมีประสบการณ์ (latent level) หรือระดับสะสมความรู้ เป็นระดับที่ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่สะสมจากการเรียนรู้มีอิทธิพลต่อการกำหนดบุคลิกภาพขั้นมูลฐานของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ในระดับนี้เองที่บุคคลเริ่มรู้สึกตัวเองว่าเป็นส่วนหนึ่งของบุคคล เนื่องจากเขามีเอกลักษณ์ของตนเองกับผู้อื่นโดยตั้งอยู่บนสมมุติฐานที่ว่า

^๑ Lucian W. Pye, Politics Personality and Nation Building : Burma's Search for Identity (New - Haven : Yale University Press, 1966), pp. 43 - 46.

"ผู้ประสบการณ์จากระบวนการ เรียนรู้ คล้ายกันจะมีการ พัฒนาบุคลิกภาพแบบใหญ่ ๆ ที่เหมือนกัน ชั้นนี้ครอบคลุมแล้ว และ โรงเรียนมีบทบาทเป็นตัวปลูกฝังไ้มาก"

ข. ชั้นเรียนรู้ทางการเมือง (political socialization) เป็นขั้นที่บุคคล เริ่มพัฒนาความรู้สึกถึงโลกการ เมืองรอบ ๆ ตัวเขา และเริ่มเข้าใจ เหตุการณ์ทางการเมือง กล่าวคือ ตอนแรก บุคคลจะถูกอบรมให้รู้วัฒนธรรมโดยทั่วไป เสียก่อน ต่อมาเขาจะถูกอบรมให้รู้ การ เมือง และเชื่อในเอกลักษณ์ทางการเมือง การ เรียนรู้ทางการเมือง เป็นทั้งในระดับ manifest และ latent แต่ใน ขั้นที่สองนี้ปัจเจกชนได้เติบโตขึ้นในการ พัฒนารูปแบบใหม่ จึงมีปฏิกิริยาต่อการ เมือง การปกครองมากกว่าการ เรียนรู้ทางการเมืองขั้นพื้นฐานและจะมีความรู้ ความเข้าใจ การ เมืองการปกครองมากขึ้นกว่าก่อน

ค. ชั้นกระบวนการสรรหาทางการเมือง (-the process of political recruitment) เป็นขั้นที่บุคคลที่ไม่มีกิจกรรมทางการเมือง มาเป็นผู้ที่มีบทบาททางการเมือง บุคคลจะเข้าใจการเมืองได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น เพราะ ชั้นนี้บุคคลจะแยกแยะลักษณะและ เอกภาพของสถาบันการเมืองได้ ทำให้เขามีทัศนคติ และบุคลิกภาพทางการเมืองที่ชัดเจนและแน่นอนกว่าเดิม รวมทั้งมีการ เตรียมปรับ ตัวเองให้เข้ากับวัฒนธรรมภายนอก

ขั้นตอนต่าง ๆ ของกระบวนการ เรียนรู้ทางการเมือง จะมีอิทธิพลต่อการ เรียนรู้ทางความรู้ ทัศนคติ และค่านิยม หรือเรียกทั่ว ๆ ไปว่า "โครงสร้างบุคลิกภาพ มूलฐาน" (basic personality structure) มากน้อยไม่เท่ากัน บางครั้ง การอบรมในระดับครอบครัวอาจมีประสิทธิผลมากกว่าระดับเพื่อนฝูงและสถาบันการศึกษา เช่น โรงเรียน หรือมหาวิทยาลัย แต่บางครั้งการอบรมในระดับปลาย คือ การ เรียนรู้ทางการเมืองโดยสถาบันทางการเมือง ก็อาจจะมีประสิทธิผลมากกว่า มีบ่อยครั้งที่ทัศนคติ และค่านิยมในการ เรียนรู้ขั้นต่าง ๆ ซัดกันจนเห็นได้ชัด เนื่องจากบุคคลเกิดวิกฤตการณ์ทางบุคลิกภาพ ซึ่งเกิดจากการไต่บอิทธิพลของสภาพแวดล้อมที่ไม่เคยพบเห็นมาก่อน หรือเกิดจากการ เปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันของเหตุการณ์ทางการเมืองหนึ่งด้านในและภายนอก

ประเทศ ซึ่งผลรวมของความไม่แน่ใจในบุคลิกลักษณะของคน มักจะไปปรากฏให้เห็นชัดในวัฒนธรรมการเมืองระดับชาติ

การเรียนรู้ทางการเมือง ยังเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมหรือเป็นการถ่ายทอดพฤติกรรมทางการเมือง ซึ่ง แอดมอนด์ และ เพาเวล ๑ ได้แยกวัฒนธรรมทางการเมืองหรือพฤติกรรมทางการเมืองที่เกิดจากการเรียนรู้ทางการเมืองซึ่งได้แก่ ความรู้สึกหรือการอบรมที่แต่ละบุคคลได้รับ อันจะทำให้การกระทำของแต่ละคนนั้นมีความหมาย แต่เป็นส่วนของปรากฏการณ์ที่มอง "เห็นได้ไม่ชัด" (subjective realm) ซึ่งแยกได้เป็น

๑. Cognitive Orientation

๒. Affective Orientation

๓. Evaluative Orientation

๑. Cognitive Orientation ได้แก่ความรู้ถึงวัตถุประสงค์ทางการเมือง และความเชื่อทางการเมืองไม่ว่าความรู้สึกนั้นจะถูกหรือผิดก็ตาม

๒. Affective Orientation ได้แก่ความรู้สึกต่าง ๆ ที่มีต่อวัตถุประสงค์หรือองค์กรการเมืองทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นความรู้สึกต่อสวนรวม ความรู้สึกต่อคนแปลกหน้า ความรู้สึกไม่สนใจใยดีต่อระบบหรือองค์กรการเมืองนั้น ๆ เป็นเรื่องความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยต่อวัตถุประสงค์หรือองค์กรทางการเมืองทั้งหลาย

๓. Evaluative Orientation ได้แก่วิจารณ์เห็นเชิงประเมินต่าง ๆ ที่มีต่อวัตถุประสงค์ทางการเมือง ซึ่งโดยทั่วไปแล้วมักจะเป็นการเอาค่านิยมเข้าจับกับวัตถุประสงค์ทางการเมือง หรือเหตุการณ์ทางการเมืองใด ๆ

๑ Almond and Powell Jr., Comparative Politics :

คนเราเรียนรู้ทางการเมืองได้ ๒ ทาง^๑ คือ การเรียนรู้ทางการเมือง (political learning) ที่เกิดจากการสอนโดยตรง (direct learning) หรือจากการปลูกฝังลัทธิ (indoctrination)^๒ การเรียนรู้โดยตรงเกิดจากการตั้งใจสอน (intentional teaching) กล่าวคือ มีกำหนดระยะเวลาแน่นอน มีหลักสูตร มีวิธีสอน มีการวางแผน

ส่วนการเรียนรู้โดยอ้อม (indirect learning) เป็นการเรียนรู้โดยไม่ตั้งใจ (unintention learning)^๓ เช่น ได้ความรู้มาจากกลุ่มเพื่อน กลุ่มสมาคม ครอบครั้ว โรงเรียน ฯลฯ และความรู้นั้นได้มาจากการพูดคุยกันระหว่างกลุ่มคนในองค์กร เหล่านั้นซึ่งมีผลทำให้เกิดการเรียนรู้ทางการเมืองซึ่งเรียกว่าเป็นการเรียนรู้ทางการเมืองโดยอ้อม เพราะไม่มีการวางแผน หลักสูตร การสอน วิธีสอน และไม่เป็นการ แต่ผลจากการพูดคุยดังกล่าวก็อาจก่อให้เกิดการเรียนรู้ขึ้นมาได้เช่นกัน

แอลมอนต์^๔ ได้กล่าวถึง การเรียนรู้โดยตรงกับการเรียนรู้โดยอ้อมว่ามีอิทธิพลแตกต่างกัน เขาสรุปว่า การเรียนรู้โดยอ้อมมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ทางการเมืองมาก โดยให้เหตุผลว่า เพราะการเรียนรู้โดยอ้อมมีองค์กรถ่ายทอดการเรียนรู้หลาย

^๑ Dawson and Prewitt, Political Socialization, p. 63.

^๒ Ibid., p. 63.

^๓ Ibid., p. 64.

^๔ Gabriel A. Almond, "A Functional Approach to Comparative Politics," in Almond and James S. Coleman (eds.), The Politics of the Developing Area (Princeton : Princeton University Press, 1960), p. 28.

องค์กร และองค์กรที่สำคัญในสังคมตะวันตกคือ บ้าน เพราะสังคมตะวันตกยึดบ้านเป็น ศูนย์กลางวัฒนธรรม ไม่เหมือนการ เรียนรู้โดยตรง นอกจากการ เรียนการสอน ในชั้นเรียนในโรงเรียนหรือสถานศึกษา ซึ่งก็มีระยะเวลาจำกัดมาก และในสถานศึกษานั้นเอง ก็ทั้งการ เรียนรู้ทางการ เมืองโดยตรง ได้แก่วิชาที่บังคับตามหลักสูตร กับการ เรียนรู้ทางการ เมืองโดยอ้อม เป็นการ เรียนรู้นอกชั้นเรียน เกิดจากความ สัมพันธ์กันทางสังคม ไ้มาโดยกิจกรรมพิเศษ การ พุดคุย เช่น การมีสถานักเรียน นักเรียนพุดคุยกับครูนอกเวลาเรียน กลุ่มเพื่อนวิพากษ์วิจารณ์ เรื่อง เกี่ยวกับการ เมือง ก็ก่อให้เกิดการ เรียนรู้โดยอ้อมขึ้นได้ เป็นต้น

โร เบิร์ต ดี เฮสส์^๑ ได้แบ่งการ เรียนรู้ทางการ เมืองโดยอ้อมออกเป็น ๓ แบบคือ

๑. Interpersonal Transfer Model
๒. Indentification Model
๓. Cognitive Development Model

๑. Interpersonal Transfer Model เป็นแบบการ ถ่ายทอด การ เรียนรู้ระหว่างบุคคล เช่น กลุ่มเพื่อน กลุ่มสมาคม กลุ่มอาชีพ เป็นการ สะสมความรู้ เบื้องต้นจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล โดย เรียนรู้จากบ้านและโรงเรียนเป็นสำคัญ เป็นการ เรียนรู้รูปแบบของอำนาจ เรียนรู้วาจา ประธานาธิบดีมีอำนาจคุมทั่วประเทศคล้าย กับที่บ้านมีพ่อคุมอำนาจที่บ้าน ในชั้นนี้ เป็นเรื่องของความรู้ดีชอบหรือไม่ชอบต่อกฎ หรือระเบียบหรือระบบการ เมือง รวมทั้งเป็นขั้นการสร้างพื้นฐานความรู้ในเรื่องการ ปกครองด้วย

^๑ Robert D. Hess and Judith V. Torney, The Development of Political Attitudes in Children (Chicago : Aldine Publishing Company, 1967), pp. 20 - 21.

๒. Identification Model เป็นแบบที่เด็กเลียนแบบพฤติกรรมของบุคคลอื่นที่เด็กสนใจ เช่น ญาติ ครู แต่เมื่อเด็กเป็นผู้ใหญ่ขึ้นอัตราการเลียนแบบจะลดลง การเรียนรู้ทางการเมืองโดยอ้อมในขั้นนี้เป็นการเรียนรู้ทัศนคติ เช่น เด็กจะมีทัศนคติที่ดีต่อพรรคการเมืองที่ครูหรือญาติชอบ เด็กเริ่มเข้าใจความสำคัญของพรรคการเมือง ทั้งนั้นเป็นเพราะเด็กพัฒนาทัศนคติจากบุคคลที่เด็กชอบหรือที่เด็กใกล้ชิด

๓. Cognitive-Development Model เป็นแบบที่เด็กมีความคิดรวบยอด สามารถแยกแยะความแตกต่าง จัดหมวดหมู่ มีความเข้าใจ เพราะเด็กเริ่มมีวุฒิภาวะแล้ว พร้อมทั้งจะเรียนสิ่งที่เป็นนามธรรมทางการเมืองได้

ส่วน คอวสัน และ พรวิวิท^๑ ได้แบ่งการเรียนรู้โดยตรงออกเป็น ๔ ขั้นตอน คือ

- ก. Imitation
- ข. Anticipatory Socialization
- ค. Political Education
- ง. Political Experiences

ก. Imitation เป็นขั้นการเรียนรู้แบบรับเอาสิ่งต่าง ๆ มายึดถือเป็นของคน เช่น การเรียนรู้เกี่ยวกับค่านิยม ความรู้ ทัศนคติ พฤติกรรม ทักษะ ตลอดจนความคาดหวังต่าง ๆ โดยเด็กจะเรียนแบบรับเอาจากบุคคลใกล้ชิด เช่น ญาติและครู เป็นการรับเอามายึดถือทั้งการเรียนรู้แบบในทางบวกและทางลบ

ข. Anticipatory Socialization เป็นขั้นการเรียนรู้ทางการเมืองที่สูงขึ้นกว่าขั้นเลียนแบบ เป็นการเรียนรู้ที่คาดการณ์ การกำหนด การเลื่อนชั้นในสังคมที่สูงขึ้น ต้องการมีวิชาอาชีพติดตัว เช่น เรียนงานที่จะก้าวหน้าได้

^๑ Dawson and Prewitt, Political Socialization, pp. 73 - 80.

เป็นใหญ่เป็นโตในอนาคต ผู้เรียนจะเริ่มเข้าทำกิจกรรมในสถานศึกษาเพื่อหาโอกาสเลือกงานไ้กายและดี เป็นการ เรียนรู้ถึงนักการเมืองที่ดี บทบาทของประชาชนหรือพลเมืองดี เด็กจะเริ่มสนใจเรื่องกิจการบ้านเมืองโดยพยายามอ่านเพื่อหาความรู้จากหนังสือพิมพ์ เป็นต้น

ค. Political Education เป็นการ เรียนรู้ทางการ เมืองโดยตรง เป็นการสอนการเมืองโดยตรง จากครอบครัว โรงเรียน คณะกรรมการปกครองทางการเมือง ในขั้นนี้เป็นการ เรียนรู้จากตัวผู้สอน (socializer) มากกว่าจะเป็นการ เรียนรู้เอง เป็นขั้นการสอนค่านิยม ทศนคติและพฤติกรรมเกี่ยวกับหน้าที่ทางการเมือง สิทธิในทางการเมือง การเคารพกฎหมาย การเสียภาษี การเป็นทหาร การ เรียนรู้ในขั้นนี้เกิดจากการสอนโดยตรง มีหลักสูตรแน่นอน

ง. Political Experiences เป็นขั้นที่คนมีการ เรียนรู้ ประสบการณ์ทางการเมืองด้วยตนเองโดยตรง โดยการสังเกตการณ์ เป็นขั้นที่คนจะคัดลิจใจเข้าร่วมแก้ปัญหาในทางการเมือง และเข้าทำการปฏิบัติการทางการเมือง ขั้นนี้เขาจะต้องเรียนรู้วิธีประนีประนอม ขั้นนี้เป็นการยอมรับว่าการ เมืองเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต

✓ คีน จาโรส (Dean Jaros) ๑ ได้กล่าวถึงการที่เด็กได้รับการถ่ายทอดความรู้และทัศนคติทางการเมืองจากโรงเรียน แบ่งเป็น ๒ ลักษณะดังนี้

๑. ลักษณะและวิธีการในการให้ความรู้ คือถ้าเป็นโรงเรียนที่ครู เปิดโอกาสให้เด็กแสดงความคิดเห็นมาก ๆ แล้วเด็กจะกล้าคิดการแสดงความคิดเห็น

๒. เกิดจากการ เรียนการสอนโดยตรง เช่น วิชาที่สอนเกี่ยวกับการเมืองก็จะช่วยสร้างความรู้ ความเชื่อ ค่านิยมและทัศนคติบางอย่างให้แก่เด็ก เช่น อาจะสอนความหมายของคำว่า "ประชาธิปไตย" ลำดับขั้นของความเป็นมาหรือวิวัฒนาการของระบบการเมือง เป็นต้น

๑ Dean Jaros, Socialization to Politics (New York : Praeger Publishers, 1973), Chap. 4.

เลน (Robert E. Lane)^๑ ใ้รวบรวมผลจากการศึกษาถึงการ
ที่สถานศึกษาต่าง ๆ ใ้ถ่ายทอดความรู้ ความเชื่อ ค่านิยมและทัศนคติใ้แก่นักเรียน
นักศึกษาในสหรัฐอเมริกาที่สำคัญ ๆ เลน พบว่า

ก. คนที่มีการศึกษาสูงมักจะรู้ความเป็นไปหรือชาวคราวความเคลื่อนไหว
ทางการเมืองดีกว่าคนที่มีการศึกษาค่ำ

ข. เด็กอาจจะเปลี่ยนพรรคการเมืองที่เขานิยมใ้ เช่น เด็กมาจาก
ครอบครัวที่พ่อแม่นิยมพรรครีพับลิกันก็จะนิยมพรรคการเมืองนี้ไปด้วย แต่ถาเด็กไป
อยู่ในโรงเรียนที่เด็กส่วนใหญ่นิยมพรรคเดโมแครต เด็กก็มีแนวโน้มนิยมพรรคเดโมแครต
ไปด้วย

ค. ผู้ใ้ใ้รับการศึกษาระดับสูงขึ้น โดยเฉพาะผู้เข้ามหาวิทยาลัย จะมีแนวโน้ม
ใ้จะเข้ามีส่วนร่วมในทางการเมือง เช่น ไปเลือกตั้ง ใ้ช่วยผู้สมัครบางคนหาเสียงเลือกตั้ง
หรือเข้าร่วมโดยวิธีอื่น ๆ

ง. มีลักษณะยอมรับความคิดเห็นของคนอื่นมากขึ้น

ความรักชาติก็เป็นสิ่งที่เด็ก ๆ ทั่วโลกเรียนจากโรงเรียนและมหาวิทยาลัย
โดยเฉพาะโรงเรียนประถมและมัธยมเป็นองค์การที่สำคัญมากใ้สร้างความรู้สึกชาตินิยม
(patriotism)^๒ ในตัวเด็ก

การวิจัยเกี่ยวกับการเรียนรู้ทางการเมือง

การวิจัยเกี่ยวกับการเรียนรู้ทางการเมืองโดยตรง ซึ่งใ้ใช้วิธีการสอนทดลอง
ในชั้นเรียน โดยทำการทดสอบก่อนสอบแล้วทำการสอนทดลองในระยะเวลาหนึ่ง และ

^๑ Robert E. Lane, Political Man (London : The Free Press, 1972), pp 63

^๒ Edwin D. Lawson, "Development of Patriotism in Children: A Second Look," Journal of Psychology 55 (1963) :

การอบรมเรียนรู้เกี่ยวกับรัฐบาลในวัยเด็กจะมีผลต่อการเรียนรู้ระบบการเมือง เช่น ผลงานวิจัยของ กรีนสไตน์^๑ พบว่าเด็กอเมริกันมักจะเรียนรู้เกี่ยวกับตัวนักการเมืองมากกว่านโยบายของนักการเมือง เพราะเป็นผลธรรมชาที่เด็กจะสนใจบุคคลที่มากกว่าหลักการหรืออุดมการณ์

อีสตัน และ ไดนิส^๒ ทำการศึกษาวิจัยได้ผลคล้ายกัน เด็กจะให้ความสำคัญต่อผู้นำทางการเมืองของประเทศ เช่นเดียวกับให้ความสำคัญต่อพ่อ

จากการศึกษาของ เฮสส์ และ ทอร์นี่^๓ พบว่าเด็กให้ความสำคัญต่อผู้นำทางการเมืองเนื่องมาจากผู้นำสามารถให้ความช่วยเหลือเขาได้เมื่อเขาต้องการ กรีนสไตน์ พบว่าเด็กอเมริกันมองนักการเมืองในทางบวก คือ มีภาพพจน์ที่ดีต่อนักการเมือง เนื่องมาจากสาเหตุหลายประการ คือ การให้บริการแก่เด็ก เช่น นายกรัฐมนตรีให้การแก่นักเรียนไม่ว่าจะเป็นสวนสาธารณะ ซิงช้า โรงเรียน ฯลฯ นอกจากนี้เด็กยังมีภาพพจน์ทางค่านิยมธรรม เช่น ประธานาธิบดี ทำงานที่ดีมีประโยชน์ ประธานาธิบดีมีสัมพันธ์ไมตรีกับประเทศที่ด้อยพัฒนา เป็นต้น ในส่วนที่เป็นความดีโดยทั่วไป ได้แก่ ความรู้ดีว่าผู้นำทางการเมืองมีเมตตาคุณา เช่น ประธานาธิบดีให้เสรีภาพแก่พวกเขา ประธานาธิบดีดีติดต่อกับต่างประเทศและปกป้องประเทศ เป็นต้น

^๑Greenstein, "The Benevolent Leader : Children's Images of Political Authority," American Political Science Reviews 4 (1960) : 934 - 943.

^๒Easton and Dennis, Children in the Political System : Origins of Political Legitimacy, pp. 40 - 57.

^๓Robert D. Hess and Judith V. Torney, The Development of Political Attitudes in Children, p. 38.

เมื่อเด็กเจริญวัยขึ้น จะให้ความสำคัญต่อสถาบัน กฎหมายอำนาจหน้าที่ มากกว่าการให้ความสำคัญต่อตัวผู้นำทางการเมือง ทั้งนี้ กรีนสไตน์ เฮสส์ และ ทอร์นี วิเคราะห์ในเชิงจิตวิทยาว่า เนื่องจากเด็กมีความรู้จำกัดในเชิงรัฐศาสตร์ วิเคราะห์ไควาเด็กยอมรับแนวความคิดบางประการในชั้นพื้นฐานเกี่ยวกับระบบการเมือง เมื่อถึงวัยผู้ใหญ่ ความรู้สึกต่อความชอบของอำนาจในทางการเมืองจะเกิดขึ้น อันเป็นการยอมรับระบบการเมืองนั่นเอง

นอกจากนี้เกรกอรีอเมริกันก็ให้ความสำคัญต่อผู้นำของประเทศแล้ว แต่ในบางสังคมกลับพบว่า แนวความคิดของเด็กในสังคมหนึ่งแตกต่างไปจากอีกสังคมหนึ่ง เช่น แพมเมทท์^๑ และ คอนเนลล์^๒ พบว่าเด็กในแคนาดาและในออสเตรเลีย ให้ความสำคัญต่อรัฐสภามากกว่าตัวนายกรัฐมนตรี ริดคิง^๓ พบว่าเด็กในโคลัมเบีย ก็เช่นเดียวกันให้ความสำคัญต่อรัฐสภาและตุลาการมากกว่าตัวประธานาธิบดี เป็นต้น

ดังนั้นอาจสรุปได้ว่าเด็กอาจมีความคิดไม่แคบนัก เขาอาจคำนึงถึงข้อเสีย และบทบาทของผู้นำมากกว่าการที่จะเข้าใจว่าผู้นำสามารถตอบสนองความต้องการของเขาเพียงอย่างเดียว

^๑ John H. Pammett, "The Development of Political Orientation in Canada School Children," Canadian Journal of Political Science 4 (1971) : 132 - 141.

^๒ W. R. Connell, The Child's Construction of Politics (Melbourne : Melbourne University Press, 1971).

^๓ Reid Reading "Political Socialization in Columbia and the United States," Midwest Journal of Political Science 12 (1968) : 352 - 381.

จากผลการวิจัย กระบวนการอบรมเรี่ยนรู้ของเด็ก สรุปโดยทั่วไปแล้ว เด็กอายุประมาณ ๘ - ๑๐ ปี จะมีทัศนคติในทางบวกต่อระบบการเมือง คือ มีความคิดในทางที่ดีต่อระบบการเมืองมากกว่า ส่วนความคิดเห็นของเด็กอายุ ๑๒ - ๑๕ ปี จะให้ความสนใจในทางการเมืองมากขึ้น มีความรู้ ความคิด และความรู้สึกในทางการเมืองมากขึ้น อันมีผลต่อระบบการเมืองในเวลาต่อมา ที่เห็นได้ชัดคือ กระบวนการอบรมเรี่ยนรู้ของเด็กอเมริกันผิวขาว แมว่าสังคมอเมริกันจะยกย่องเคารพในสิทธิเสรีภาพความเสมอภาคก็ตาม แต่ชาวอเมริกันผิวขาวได้รับความกดดันเนื่องมาจากปัญหาการกีดกันผิวหรือเชื้อชาติจึงไม่ได้รับการปฏิบัติเหมือนชาวอเมริกันผิวขาว ดังนั้นกระบวนการอบรมเรี่ยนรู้ทางการเมืองจากสังคมจึงสร้างทัศนคติให้เด็กอเมริกันผิวขาวในทางลบต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ กฎหมาย ระเบียบของสังคมมากกว่าทัศนคติของเด็กอเมริกันผิวขาว แต่ขณะเดียวกันเด็กอเมริกันผิวขาวกลับสนับสนุน ก็คือมีทัศนคติเป็นบวกต่อประธานาธิบดีเคนเนดีและพรรคเดโมแครท ^๒

^๑ Edward Greenberg, Political Socialization (New York: Atherton, 1970), in Joan Lawrence, "White Socialization," Psychiatry 33 (1970) : 174 - 194.

^๒ Roberta Sigel "An exploration into Some Aspects of Political Socialization," in Martha Wolfenstein and G.Kliman, ed., Children and the Death of a President (New York : Doubleday, 1965), อ้างใน ทิพาพร พิมพ์สุทท์ และ อนุสรณ์ ลิ้มมณี, พฤติกรรมทางการเมือง (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๐), หน้า ๔๕.

โรเบิร์ต เลน ทำการวิจัยพบว่าพ่อแม่อาจจะถ่ายทอดความเชื่อทางการเมืองให้ลูกได้ ๓ วิธีใหญ่ ๆ คือ ๑

ประการแรกพ่อแม่จะสอนความรู้ ความเชื่อ ทศนคติ และค่านิยมทางการเมืองให้ลูกโดยตรง เช่น สอนระบอบประชาธิปไตยว่าดีหรือไม่ดี ใคร เคยเป็นผู้นำประเทศมาบ้าง นายกรัฐมนตรีคนปัจจุบันคือใคร

ประการที่สอง ลูกจะต้องอาศัยอยู่กับพ่อ เพราะฉะนั้นเขาจะมีสิ่งแวดล้อม เช่นเดียวกับพ่อ จึงมีโอกาสนี้ทำให้เป็นคนที่มีลักษณะนิสัยคล้าย ๆ พ่อได้ง่าย สิ่งแวดล้อมอาจหมายถึงเชื้อชาติของกลุ่มบุคคลที่เป็นเพื่อนบ้าน เช่น นิโกร ก็มีอยู่รวม ๆ กัน หรือฐานะของพ่อแม่หมายความว่าเพื่อนบ้านก็ควรมีฐานะคล้าย ๆ กัน เช่น คนรวย ฐานะปานกลาง หรือคนจน สิ่งแวดล้อมยังรวมหมายถึงชุมชนหรือที่กึ่งของชุมชน เช่น อยู่ในจังหวัดลำพูนตอนเหนือของประเทศไทย ถ้าพ่ออยู่ที่นั่นลูกก็จะเกิดที่นั่นและต้องอยู่ที่นั่นอย่างน้อยระยะหนึ่ง

ประการที่สาม วิธีการที่พ่อวางตัวในสายตาของลูก หรือวิธีการที่พ่ออบรมลูกสร้างบุคลิกภาพบางอย่างให้แก่ลูก ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางการเมืองของลูกโดยทางอ้อม อย่างเช่น บุคลิกภาพเผด็จการ เป็นต้น

ในสหรัฐอเมริกาที่มาจากครอบครัวที่พ่อและแม่นิยมในพรรคใดพรรคหนึ่ง เช่น พรรคเดโมแครท ก็มีแนวโน้มที่ว่าลูกจะนิยมพรรคนั้นไปด้วย

ถ้าจะเปรียบเทียบที่แตกต่างกันก็เช่น คนอเมริกันนั้นจะถูกอบรมให้รักชาติและภูมิใจในรัฐบาล และนักการเมืองของตน คนฝรั่งเศสก็จะถูกอบรมให้รักชาติเหมือนกัน แต่จะมีลักษณะต่อต้านรัฐบาล คือว่ารัฐบาลไม่ยุติธรรม ไม่ซื่อสัตย์ คือ เป็นคนรักชาติเหมือนกันแต่ไม่ค่อยไว้วางใจรัฐบาลและนักการเมืองเหมือนอเมริกัน

^๑ Robert E. Lane, Political Man (London : The Free Press, 1972), p. 63; Dean Jaros มีความเห็นคล้ายกับ Robert E. Lane, โปรดดู Dean Jaros, Socialization to Politics, Chapter 4.

แฟรงค์ เอ. ฟินเนอร์ ศึกษารวบรวมเปรียบเทียบนักศึกษามหาวิทยาลัยของเบลเยียม เนเธอร์แลนด์และฝรั่งเศสในแง่ที่เกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองจากครอบครัวและความรู้สึกที่มีต่อกระบวนการเมืองและสถาบันทางการเมือง^๑ เขาพบว่านักศึกษาเบลเยียม เป็นผู้ได้รับการเลี้ยงดูและคุ้มครองมากที่สุด รองลงมาคือ นักศึกษาฝรั่งเศสและนักศึกษาเนเธอร์แลนด์ได้รับการเลี้ยงดูและคุ้มครองจากครอบครัวน้อยที่สุด

ในขณะที่เดียวกัน เขาก็พบว่านักศึกษาเบลเยียมรู้สึกไม่ไว้วางใจหรือไม่พอใจในสถาบันทางการเมือง (เช่น รัฐบาลหรือนักการเมือง) หรือกระบวนการทางการเมือง (เช่น การเลือกตั้ง การมีพรรคการเมืองมากที่สุด)

นักศึกษาเนเธอร์แลนด์ให้ความเชื่อถือและนิยมในสถาบันทางการเมืองของตนมากกว่านักศึกษาเบลเยียมและนักศึกษาฝรั่งเศส

นักศึกษาฝรั่งเศสให้ความเชื่อถือและนิยมในสถาบันทางการเมืองของตนมากกว่าคนเบลเยียม

แฟรงค์ เอ. ฟินเนอร์ จึงสรุปว่ายิ่งเด็กได้รับความคุ้มครองและเลี้ยงดูจากครอบครัวดีเพียงใดก็จะมีแนวโน้มที่จะไม่นิยมชมชอบหรือไม่ไว้วางใจสถาบันการเมืองมากขึ้นเท่านั้น

ครอบครัว เป็นสิ่งที่บุคคลได้ใช้ชีวิตส่วนใหญ่เมื่อยังเยาว์วัยอยู่ และเท่าที่ เขาจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ขึ้นมาและออกจากอกพ่อแม่ไปใช้ชีวิตของเขาเอง เขาก็จะได้

^๑ ฎายละเอียดใน Frank A. Finner, "Parental over Protection and Political Distrust," in Roberta S. Sigel, ed., Learning About Politics (New York : Random House, 1970).

รับการถ่ายทอดลักษณะนิสัยจากพ่อแม่ของเขาไปแล้วทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นจำนวนมาก ซึ่งจะเป็นลักษณะนิสัยที่จะมีอิทธิพลเป็นอย่างมากต่อพฤติกรรมของเขาไปจนชั่วชีวิต

เด็ก ๆ ในสังคมอังกฤษจะเรียนรู้ถึงระบบประชาธิปไตยโดยทางอ้อม เช่น พ่อแม่อาจจะพูดถึงการไปลงคะแนนเลือกตั้งผู้แทน ในขณะที่ในสังคมเผด็จการ เด็กจะไม่เคยประสบพบเห็นว่ามี การเลือกตั้งผู้แทนหรือเลือกบุคคลที่จะปกครองประเทศเลย

ข. การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ทางการ เมืองของเด็ก เติมเป็นการศึกษาเฉพาะผู้นำทางการ เมือง กลุ่มการเมือง กลุ่มสังคมและกลุ่ม เชื้อชาติ จากประวัติศาสตร์ว่ามีความสำคัญอย่างไรต่อการอบรม เรียนรู้ทางการ เมืองของเด็กในปัจจุบันนี้ นักประวัติศาสตร์หันมาศึกษาวิจัยชีวิตในวัยเด็กโดยเฉพาะว่าเด็กเริ่ม เรียนรู้ในทางการ เมืองเมื่อใด รุ่มากน้อยลึกซึ้งเพียงใด และมั่นคงเพียงใด ที่สำคัญก็คือ ครอบครัวและโรงเรียนมีบทบาทต่อการ เรียนรู้ทางการ เมืองของเด็กอย่างไร โดย คำนึงถึงปัจจัยทางสังคมและทางการ เมืองประกอบค

✓ การเรียนรู้ทางการ เมืองของเด็กเริ่มจากรวัยที่เข้าโรงเรียนระยะแรก ๆ ขึ้นกลางในการศึกษาในโรงเรียน มีการศึกษาเรื่องนี้โดยคำนึงถึงปัจจัยทางสังคม และการ เมือง เช่น เชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ชนชั้นในสังคม พรรคการเมือง ซึ่งมีความ สำคัญต่อกระบวนการอบรม เรียนรู้ของเด็กที่แตกต่างกันไป เช่น เชื้อชาติ เด็กจะเริ่ม มีความรู้สึกที่ต่อเชื้อชาติตน และมีความรู้สึกต่อทางชาติ แตกต่างกันไปในระยะ เริ่มแรกของการศึกษาในโรงเรียน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เฮนวี เทจเฟล^๑ พบว่าเด็กอังกฤษอายุระหว่าง ๖ - ๗ ขวบ เริ่มมีความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบประเทศอื่นบ้าง ส่วน แลมเบิร์ต และ คลินเนเบอร์ก^๒ พบว่าเด็กอายุประมาณ ๑๐ ขวบ สามารถบอกได้ว่าประเทศที่ไม่ชอบนั้นเป็นศัตรูมีประเทศใดบ้าง เช่น เด็กชาวอิสราเอลจะไม่ชอบชาวอาหรับ เด็กชาวอเมริกัน และ เยอรมันตะวันตกจะไม่ชอบชาวรัสเซีย ในส่วนที่เกี่ยวกับทัศนคติต่อพรรคการเมืองของเด็กในประเทศสหรัฐอเมริกา มีการศึกษาเรื่องนี้ ระหว่างปี ค.ศ. ๑๙๕๘ - ๑๙๖๒ โดย เคนท์ เจนนิ่ง และ ไนมี^๓ พบว่าเด็กอายุ ๑๑ ปี เริ่มเรียนรู้เกี่ยวกับพรรคการเมือง และหลังจากนั้นการเรียนรู้จะลดทอนลง ในปัจจุบันเด็กหนุ่มสาวอเมริกันไม่ค่อยจะสนใจและเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมืองเหมือนแต่ก่อน

ค. การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการเรียนรู้ทางการเมืองในประเทศไทย

✓ ในประเทศไทยจากการศึกษาวิจัยของ บรรพต วีระสัย และคณะ พบว่า เยาวชนไทยรู้สึกไม่ชอบประเทศคอมมิวนิสต์หรือผู้ก่อการร้ายในอัตรา

^๑ Henvi Tajfel, "Cognitive Aspects of Prejudice," Journal of Social Issues 25 (1969) : 79 - 98.

^๒ E. Lambert and O. Klineberg, Children's View of Foreign Peoples (New York : Appleton-Century-Croft, 1967) in Edwin D. Lawson, "Development of Patriotism in Children A Second Look," Journal of Psychology 55 (1963) : 279-286.

^๓ Kent Jennings and R. Niemi, "Patterns of Political Learning," Harvard Educational Review 38 (1968) : 443-467.

สูงมาก^๑ แต่ในปี พ.ศ. ๒๕๐๓ - ๒๕๐๔ โดยศาสตราจารย์ โดแนล โอ. โควกิล (Donald O. Cowgill -) ทำการศึกษาจิตวิทยาสังคมโดยใช้การวัดของ ศาสตราจารย์ Bogardus - วิเคราะห์ระยะห่างทางสังคม หมายถึง การรังเกียจ หรือความรู้สึกไม่อยากใกล้ชิด โควกิล พบว่าเยาวชนไทยเป็นปฏิปักษ์ต่อ เขมร รัสเซีย และยิวมากกว่าประเทศอื่น^๒

ส่วนการศึกษาของ สุจิต บุญบงการ^๓ ได้ชี้ให้เห็นว่าสถานการณ์มีบทบาทสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ บุคลิกภาพของผู้ที่เข้ามาศึกษาและก่อให้เกิดวัฒนธรรมทางการเมืองที่แตกต่างไปจากบุคคลที่มีการศึกษาคำ โดยตั้งสมมุติฐานว่าผู้ที่มีการศึกษาย่อมจะมีความสนใจทางการเมืองและมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้ที่มีการศึกษาคำ ในการทำวิจัยเรื่องนี้ สุจิต บุญบงการ ได้สอบถามนิสิตนักศึกษาปีสุดท้ายของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จำนวน ๓๓๒ คน ผลการวิจัยเรื่องนี้ ผู้ที่เรียนรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ติดตามกิจการบ้านเมืองประมาณร้อยละ ๖๐ ของนิสิตนักศึกษาที่เรียนทั้งสองค่านี้นี้ ประมาณร้อยละ ๔.๒ ของนิสิตนักศึกษาทางรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ ไม่เคยพูดคุยเรื่องการเมืองเลย และพบว่านิสิตนักศึกษาทั้งสองค่านี้นี้มีความสนใจทางการเมืองมากกว่าผู้เรียนทางด้านวิทยาศาสตร์หรือค่านเทคนิคอื่น ๆ ส่วนนักศึกษาโดยทั่วไปประมาณร้อยละ ๙๕ จะมีส่วนร่วมทาง

^๑ บรรพต วีระสัย และ สุจิน ทัศนิกุล, สังคมวิทยาการเมือง (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๑๔), หน้า ๑๐๒.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๓.

^๓ สุจิต บุญบงการ, "นิสิตนักศึกษากับการพัฒนาทางการเมืองของไทย," วรรณไวทยาการ (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๔), หน้า ๑ - ๓๑.

การเมืองและนักศึกษาส่วนใหญ่ไม่พอใจระบบการเมือง และการดำเนินงานของ
รัฐบาลตลอดจนไม่พอใจในตัวผู้นำการเมือง

ส่วน ทินพันธุ์ นาคะตะ^๑ ได้ทำการวิจัยในทำนองเดียวกันเกี่ยวกับ
ทัศนคติของนักศึกษาระดับมหาวิทยาลัย ๒ แห่ง คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า
โรงเรียนนายเรือและโรงเรียนนายเรืออากาศ จากการศึกษาวิจัยพบว่านักศึกษาไทย
มีทัศนคติทางการเมืองที่ขัดกันอยู่ในตนเอง คือมีทัศนคติที่เป็นปัจเจกเอื้ออำนวยต่อระชา
ธิปไตย แต่อีกด้านหนึ่งมีลักษณะต่อต้านประชาธิปไตย และนักศึกษายังศึกษาสูงมากขึ้น
เท่าใด ยิ่งมีลักษณะอำนาจนิยมมากขึ้นเท่านั้น นักศึกษาในทางวิทยาศาสตร์มีทัศนคติ
ที่เป็นประชาธิปไตยมากที่สุด ในขณะที่นักศึกษาในโรงเรียนทหารมีแนวโน้มไปในทาง
อำนาจนิยม ส่วนนักศึกษาสังคมศาสตร์อยู่ระหว่างกลางแนวความคิดทั้งสองนี้ ที่เป็น
เช่นนี้ ทินพันธุ์ นาคะตะ มีความเห็นว่าการที่นักศึกษาทางสังคมศาสตร์มีลักษณะ
อนุรักษนิยมมากเพราะการศึกษาในมหาวิทยาลัยเตรียมคนเข้ารับราชการและทำให้
นักศึกษารู้สึกว่าสิ่งที่เป็นอุดมคติทางการเมืองกับสภาพความเป็นจริงนั้นเป็นคนละอย่าง
ส่วนนักศึกษาทางวิทยาศาสตร์ มีทัศนคติเป็นประชาธิปไตยมากกว่านั้นอาจเป็นเพราะ
ว่าเขาเหล่านั้นไม่ได้ออกไปรับราชการ ดังนั้นจึงมีอคติต่อการเมืองน้อยกว่า และ
นักศึกษาในโรงเรียนทหารมีลักษณะอำนาจนิยม เป็นเพราะหลักสูตรระเบียบวินัย
การอบรมสั่งสอนในโรงเรียนทหารมีอิทธิพลต่อทัศนคติแบบอำนาจนิยมอย่างยิ่ง

ทินพันธุ์ นาคะตะ สรุปว่าลักษณะขัดแย้งระหว่างอำนาจนิยมและประชาธิปไตยเป็นลักษณะร่วมของสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงทุกสังคม และผู้วิจัยกล่าวว่า

^๑ Nakata, The Problems of Democracy in Thailand: A Study of Political Culture and Socialization of College Students, pp. 248 - 262.

ของเขตการศึกษาที่ ๒ เมื่อปี ๒๕๑๔ เรวัตกร แซ่ฮุย^๑ ศึกษาวิจัย "นักศึกษา
ประกาศนียบัตร วิชาการ ศึกษาในวิทยาลัยครูภาคใต้ เมื่อปี ๒๕๑๔" และ
โกศล ธรรมชาติ^๒ ศึกษาวิจัย "นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ อาชีวศึกษา
เขตการศึกษาที่ ๒ ผลของการวิจัยทัศนคติต่อการ เมืองของนักวิจัยทั้ง ๔ ท่าน
ได้ผลสอดคล้องกันว่า ทัศนคติของนักเรียนนิสิตนักศึกษาเหล่านี้ไม่เอื้อต่อการปกครอง
ระบอบประชาธิปไตย

ส่วนการวิจัยเกี่ยวกับการ เรียนรู้ทางการ เมืองของนักเรียนทหารและ
นายทหารนักเรียนของ ๓ กองทัพ คือ กองทัพบก กองทัพเรือ และ กองทัพอากาศ
ได้มีผู้ทำการ ศึกษาวิจัยดังนี้ สุร พาสณ์ ทัฬหมาน^๓ ทำการศึกษาเฉพาะ ทัศนคติ
ของนายทหารชั้นนายพันทั้ง ๓ เหล่าทัพ จำนวน ๑,๐๖๒ คน หรือ พรรคณีย์
ปัจจุบันที่^๔ ศึกษาทัศนคติและการ เรียนรู้ทางการ เมืองของนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

^๑ เรวัตกร แซ่ฮุย, "การ วัดทัศนคติแบบประชาธิปไตยของนักศึกษาประกาศ
นียบัตร วิชาการ ศึกษาในวิทยาลัยครูภาคใต้" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนก
วิชาการวิจัยการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทร วิโรฒ ประสานมิตร ,
๒๕๑๔).

^๒โกศล ธรรมชาติ, "การ วัดทัศนคติแบบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้น
ม.ศ. ๖ โรงเรียนอาชีวศึกษา เขตการศึกษาที่ ๒" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนก
วิชาการวิจัยการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทร วิโรฒ ประสานมิตร ,๒๕๑๔).

^๓สุร พาสณ์ ทัฬหมาน, "ทัศนคติทางการ เมืองของนายทหาร ชั้นนายพันของ
กองทัพบก เรือ และกองทัพอากาศ" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาการ
ปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๔).

^๔พรรคณีย์ ปัจจุบันนท์, "การ เรียนรู้ทางการ เมืองของนักเรียนนายร้อย
ทหารบกไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาการ ปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๔).

จำนวน ๘๐๐ คน หรือการวิจัยของบุญชาติ พรหมพูล^๑ คือนักเรียนนายเรืออากาศไทย เป็นต้น ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มบุคคลที่ศึกษา หรือนายทหารนักเรียนและนักเรียนนายทหาร เหล่านั้นมีลักษณะที่เป็นเผด็จการมากกว่าประชาธิปไตยทั้งสิ้น

ประวิทย์ อรรถวิเวก^๒ ได้วิจัยเรื่อง "มโนทัศน์เกี่ยวกับประชาธิปไตย ของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่สาม ในกรุงเทพมหานคร" จุดประสงค์คือต้องการ เปรียบเทียบมโนทัศน์เกี่ยวกับประชาธิปไตยระหว่างนักเรียนรัฐบาลกับโรงเรียนราษฎร์ โดยมีองค์ประกอบอื่นที่พิจารณา คือ เพศ การศึกษาของบิดามารดา อาชีพของบิดา มารดาและรายได้ของบิดามารดา เครื่องมือในการวิจัยคือแบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่าง ในการวิจัยเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่สาม สายสามัญในกรุงเทพมหานคร จาก โรงเรียนรัฐบาล ๓ แห่ง โรงเรียนราษฎร์ ๓ แห่ง นักเรียนชาย ๒๐๐ คน นักเรียน หญิง ๒๐๐ คน ผลการวิจัยพบว่าประเภทของโรงเรียน เพศ การศึกษาของบิดา อาชีพของมารดา มีความสัมพันธ์เกี่ยวกับประชาธิปไตย และการศึกษาของมารดา รายได้ของบิดามารดาและอาชีพของบิดา ไม่มีความสัมพันธ์กับมโนทัศน์กับประชาธิปไตยของเด็ก

วีระวรรณ พิญญ์^๓ วิจัยในหัวข้อเรื่อง "ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับ บทบาทในระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น" โดยต้องการ เปรียบเทียบ

^๑บุญชาติ พรหมพูล, "การ เรียนรู้ทางการ เมืองของนักเรียนนายเรืออากาศ ไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๐).

^๒ประวิทย์ อรรถวิเวก, "มโนทัศน์เกี่ยวกับประชาธิปไตยของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่สาม ในกรุงเทพมหานคร" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาการมัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๘).

^๓วีระวรรณ พิญญ์, "ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทในระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาการมัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๘).

ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทในระบบประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษา
 ตอนต้น ตัวแปรคือ เพศ และประเภทของโรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนราษฎร์
 และโรงเรียนรัฐบาล เครื่องมือวิจัยได้แก่ แบบสอบถามซึ่งมีค่าสัมประสิทธิ์แห่งความ
 เชื่อมั่นได้เท่ากับ ๐.๗๓ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่สาม ในเขต
 กรุงเทพมหานคร จากโรงเรียนราษฎร์ ๓ โรงเรียน โรงเรียนรัฐบาล ๓ โรงเรียน ประกอบด้วย
 เพศชาย ๒๐๐ คน เพศหญิง ๒๐๐ คน

ผลการวิจัยพบว่า เพศ และประเภทของโรงเรียนไม่มีความสัมพันธ์กับ
 ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทในระบบประชาธิปไตย ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕

สุภาพ วิไลพันธ์ ได้ทำการวิจัยในหัวข้อเรื่อง "ความคิดเห็น
 ทางการเมืองของนักเรียนไทย เชื้อสายจีนที่เรียนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓" การ
 วิจัยมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาความคิดเห็นทางการเมืองของนักเรียนไทย เชื้อสายจีน
 ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความคิดเห็นทางการเมืองกับระดับการศึกษา อาชีพ และ
 การเลี้ยงดูอบรมสั่งสอนของบิดามารดา และเปรียบเทียบความคิดเห็นทางการเมือง
 ของนักเรียนไทย เชื้อสายจีนระหว่างเพศชายและเพศหญิง และของนักเรียนไทย
 เชื้อสายจีนที่เคยเรียนภาษาจีน และไม่เคยเรียนภาษาจีน

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยอาศัยแบบสอบถามเป็นเครื่องมือวัดความ
 คิดเห็นทางการเมืองในส่วนที่เกี่ยวข้องกับลัทธิการเมือง สถาบันทางการเมืองและการ
 ตื่นตัวต่อการเปลี่ยนแปลงและบทบาททางการเมือง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษาได้แก่

สุภาพ วิไลพันธ์, "ความคิดเห็นทางการเมืองของนักเรียนไทย
 เชื้อสายจีน ที่เรียนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนก
 วิชาการมัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๐).

นักเรียนไทย เชื่อสายจีนในเขตกรุงเทพมหานคร ในปีการศึกษา ๒๕๑๔ ผลจากการวิจัย พบว่า นักเรียนไทย เชื่อสายจีนส่วนใหญ่มีความทางการเมืองอยู่ในกลุ่มอนุรักษ์นิยม ระดับการศึกษาของบิดามารดา ไม่มีความสัมพันธ์ กับความคิดทางการเมืองของนักเรียนไทย เชื่อสายจีนที่ระดับความมีนัยสำคัญ .๐๕ ส่วนอาชีพการงาน ไม่มีความสัมพันธ์ กับความคิดเห็นทางการเมือง ที่ระดับนัยสำคัญ .๐๕ การเลี้ยงดูอบรมสั่งสอนของบิดามารดาของนักเรียนไทย เชื่อสายจีนมีความสัมพันธ์ กับความคิดเห็นทางการเมืองที่ระดับนัยสำคัญ .๐๕ ความแตกต่างระหว่างเพศ ไม่มีความสัมพันธ์ กับความคิดเห็นทางการเมือง นักเรียนที่เคยเรียนภาษาจีน และไม่เคยเรียนภาษาจีน มีความคิดเห็นทางการเมืองไม่แตกต่างกัน เป็นต้น

สุวรรณดี กุลวิจิตรรังสี^๑ ทำการวิจัยในหัวข้อเรื่อง "ความสำนึกต่อชาติของนักเรียน โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์" โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะสำรวจว่าเยาวชนมีขีดความสำนึกต่อชาติอยู่ในระดับใด เพื่อทราบความสัมพันธ์ระหว่างความสำนึกต่อชาติ กับอายุ เพศ และระดับชั้นของนักเรียน และเปรียบเทียบความสำนึกของเด็กที่มีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการเมือง กลุ่มตัวอย่างได้แก่นักเรียนโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปีการศึกษา ๒๕๑๔ ระดับชั้นประถมศึกษา ๕ ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ จำนวน ๑,๐๐๗ คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือหาข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เปรียบเทียบอัตราส่วนร้อยละ และค่ามัธยฐานเลขคณิต

ผลจากการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความสำนึกต่อชาติในระดับสูง นักเรียนที่มีระดับชั้นเรียนสูงกว่า มีความสำนึกต่อชาติไม่สูงกว่านักเรียนในระดับชั้นต่ำกว่า นักเรียน

^๑ สุวรรณดี กุลวิจิตรรังสี, "ความสำนึกต่อชาติของนักเรียนโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ แผนกวิชาการปกครองบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๐).

ชายมีความสำคัญต่อชาติ ไม่สูงกว่านักเรียนหญิง นักเรียนมีความสำคัญต่อสัญลักษณ์ของชาติ ความเป็นชาติ พระมหากษัตริย์ ศาสนา และวัฒนธรรม สูงกว่าความสำคัญงานที่มีส่วนร่วมทางการเมือง และนักเรียนมีความสำคัญต่อศาสนาต่ำกว่าความสำคัญต่อชาติ และพระมหากษัตริย์

จากงานวิจัยที่ยกตัวอย่างมาแล้วข้างต้นนั้น ทั้งในและต่างประเทศ เป็นการศึกษาการ เรียนรู้ทางการเมือง ทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นการศึกษาตั้งแต่เด็กวัยรุ่น จนถึงผู้ใหญ่ ว่าคนเหล่านั้นมีความรู้ ทักษะ ค่านิยมและวัฒนธรรมทางการเมือง ในระบอบประชาธิปไตยเป็นการศึกษา โดยวัดผลรวบยอดสุดท้ายทั้งนั้น สำหรับในประเทศไทยยังไม่มีการ ศึกษาการ เรียนรู้ทางการเมืองในลัทธิประชาธิปไตย โดยวิธีการสอนโดยตรงด้วยการทดสอบก่อน (pretest) แล้วทำการสอนทดลองด้วยลัทธิประชาธิปไตยตามโครงการสอน (lesson plan) ที่เตรียมไว้ด้วยการสอนในช่วงระยะเวลาหนึ่ง แล้วประเมินความก้าวหน้าของการ เรียนการสอนด้วยการทำทดสอบหลังสอนทดลอง (posttest) โดยประเมินผลความก้าวหน้าในเชิงปริมาณ เพื่อตรวจสอบว่าการ เรียนรู้ โดยเฉพาะการ เรียนรู้ขอความรู้ (knowledge) และการ เรียนรู้ ทักษะ (attitude) ในลัทธิประชาธิปไตยจะปลูกฝังได้หรือไม่ และในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ ที่กำหนด สามารถเพิ่มปริมาณการ เรียนรู้ได้เพียงใด

ทั้งนี้เพราะ การ เรียนรู้ทางการเมือง เป็นตัวก่อให้เกิดวัฒนธรรมทางการเมือง ถ้าหากต้องการ พัฒนาระบอบการ ปกครองให้เป็นประชาธิปไตย เราต้องเร่งพัฒนาการเรียนรูทางการเมือง เพราะ การ เรียนรู้ทางการเมือง เป็นตัวก่อให้เกิดวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงต้องการ ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการ เรียนรู้ทางการเมือง ซึ่งเป็นการ เรียนรู้โดยตรงที่เกิดจากการ จงใจสอน โดยสอนในเรื่องความรู้เกี่ยวกับลัทธิประชาธิปไตย และการ เรียนรู้ ทักษะในลัทธิประชาธิปไตย เพื่อต้องการ ทราบว่าการ เรียนรู้ทางการเมืองในลัทธิประชาธิปไตยจะปลูกฝังได้หรือไม่

สรุป การเรียนรู้ทางการเมืองแยกได้ ๒ ประการ

(๑) การเรียนรู้โดยตรง (direct learning) หรือการเรียนรู้ที่เป็นทางการ (formal learning) เป็นการเรียนรู้โดยจงใจ (intentional learning) เป็นการถ่ายทอดการเรียนรู้โดยมีเวลา หลักสูตร การสอนที่แน่นอน ซึ่งเรียกวม ๆ ว่า เป็นการเรียนรู้ทางการเมืองโดยตรง (direct political learning) ซึ่งมีระยะเวลาจำกัด

(๒) การเรียนรู้ทางอ้อม (indirect learning) หรือการเรียนรู้ไม่เป็นทางการ (informal learning) เป็นการเรียนรู้โดยไม่จงใจ (unintentional learning) เป็นการถ่ายทอดการเรียนรู้โดยไม่เจตนา ไม่มีเวลา หลักสูตร การเรียนการสอนที่แน่นอนซึ่งเรียกวม ๆ กันว่า เป็นการเรียนรู้ทางการเมืองโดยอ้อม (indirect political learning) ซึ่งมีระยะเวลาการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การวิจัยนี้ครอบคลุมเฉพาะ การเรียนรู้ทางการเมืองโดยทางตรง ซึ่งผลการเรียนรู้จะก่อให้เกิดพฤติกรรมทางการเมืองใน ๓ ลักษณะคือ

๑. Cognitive Orientations	คือการเรียนรู้วัตถุที่เป็นความรู้
๒. Affective Orientations	คือการเรียนรู้ทัศนคติหรือความรู้ดี
๓. Evaluative Orientations	คือความคิดเห็นเชิงประเมินต่าง ๆ
- ต่อวัตถุทางการเมือง

แต่การวิจัยนี้จะเป็นการศึกษาถึงความก้าวหน้าในด้าน Cognitive Orientations และ Affective Orientations เท่านั้น เพราะการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเริ่มต้น หากจะทำให้ครบทุกด้าน จะมีปัญหาและอุปสรรคหลายอย่าง ประกอบกับการศึกษาด้าน Evaluative Orientations นั้น จะต้องใช้เวลาและการทดลองที่นานพอสมควร ความคิดเห็นเชิงประเมินของนักเรียนจึงจะรวมตัวและจัดเป็นหมวดหมู่ได้ดี ซึ่งจะสามารถถ่วงออกมาในเชิงปริมาณให้เห็นโดยชัดเจนได้มากกว่าระยะเวลาตามโครงการวิจัยนี้.